

گفتمان «بردباری و شکیبایی» و مؤلفه‌ی رفتاری
«سکوت» در ارتباط با فرهنگ دیگری
(بر مبنای منابع زبان‌شناسی روسی و فارسی)
(صفحات ۳۹ تا ۶۰)

DOR: 20.1001.1.17358663.1399.15.4.2.9

نوع مقاله: پژوهشی

مریم شفق^۱ * شهرام نباتی^۲

پذیرش: ۹۹/۰۶/۲۰

دریافت: ۹۹/۰۶/۱۰

چکیده

امروزه در زبان‌شناختی معاشرت به جنبه‌های نوینی از رفتار کلامی و غیرکلامی پرداخته می‌شود که صبوری و تاب آوردن در مواجهه با اندیشه متفاوت و سخن نامطلوب / ناخوشایند گوینده برای شنونده از آن شمار است. زبان‌شناسان روس، صبوری و تاب و تحمل آوردن را یکی دانسته‌اند، درحالی که در صبوری، پی‌ماید مثبت معنایی و در تحمل پی‌ماید منفی نهفته است. مفاهیم صبوری و تحمل کمتر موردتوجه زبان‌شناسان ایرانی قرار گرفته است. بیشتر جنبه‌های اخلاقی و مذهبی این مفاهیم موردتوجه ایرانیان بوده است. مسئله پژوهش حاضر آن است که چگونه می‌توان محیط همراه با آرامش در معاشرت با فرهنگ غیر داشت؟ این پرسش هم در ارتباط میان‌فرهنگی و هم در ارتباط بین فرهنگ‌های متفاوت و گوناگون مطرح است. هدف یافتن راه‌کارهای دوری جستن از شکل‌گیری محیط تهاجمی معاشرت است. اهمیت موضوع از آن جهت است که یافته‌های پژوهش می‌تواند به حفظ ارتباط میان گویشوران فرهنگ‌های کلامی و رفتاری مختلف کمک کند. امروزه تفاوت‌های فرهنگی در زمره‌ی ارزش‌های اجتماعی و جهانی قرار می‌گیرند. روش تحقیق در پژوهش حاضر از نوع کتابخانه‌ای و توصیفی است.

واژگان کلیدی: فرهنگ رفتاری، گفتمان بردباری و شکیبایی، رفتار تهاجمی، مؤلفه‌ی سکوت، رفتار غیر کلامی.

۱. دانشیار گروه زبان روسی، دانشکده ادبیات فارسی و زبانهای خارجی، دانشگاه علامه طباطبائی (نویسنده مسئول) shafaghi@atu.ac.ir
۲. استادیار گروه زبان روسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان. shnabati@guilan.ac.ir

۱- بیان مسئله

تحقیق در حوزه فرهنگ، امروزه از موضوعات مهم در پژوهش‌های زبان‌شناختی به شمار می‌رود. در این تحقیق در دایره آداب و معاشرت کلام، آن قسمت از فرهنگ مورد توجه ما قرار دارد که فرهنگ رفتار^۱، فرهنگ معاشرت^۲ و فرهنگ کلام^۳ خوانده می‌شود. شکیبایی، تحمل و تاب آوردن در برابر تفاوت‌ها در معاشرت با دیگری از اصول اخلاقی مثبت در رفتار اجتماعی است و بیانگر معنای احترام به دیگری است که به کمک استراتژی وقار و متانت محقق می‌شود. صبوری و شکیبایی و تفاوت معنایی آن با تحمل کردن و تاب آوردن، موضوعی نو در حوزه زبانشناسی رفتار است. تفاوت معنایی این دو اصطلاح در زبان روسی متمایز نیست. در حوزه زبان فارسی نیز استراتژی وقار و متانت به‌عنوان راه‌کاری برای پیشگیری از رفتارهای خشن و تهاجمی پیشتر مورد بررسی قرار نگرفته است. بر اساس نقطه‌نظر نگارندگان مقاله پیش روی، طبقه‌بندی معنایی گونه‌های «سکوت»، آن گونه که در فرهنگ زبانی روسی متمایز است، در فرهنگ کلامی ایرانیان مشخص نمی‌شود.

صبوری و شکیبایی و رفتار نقطه مقابل آن - رفتار تهاجمی - از موارد مهمی است که در رفتار میان‌فرهنگی حائز اهمیت است. هر ملتی با فرهنگ مشخصی می‌تواند برداشت‌های متفاوتی از رفتارهای اجتماعی داشته باشد. چنین تفاوتی برای نمونه می‌تواند نه خود رفتار، بلکه طول مدت حفظ آن رفتار و یا بسامد تکرار آن رفتار را دربرگیرد. «انتقال فرهنگ زبان مقصد هدف توانش میان‌فرهنگی نیست و توانش میان‌فرهنگی مفهومی فراتر از انتقال اطلاعات فرهنگی زبان مقصد را در خود می‌گنجاند. در موقعیت‌های میان‌فرهنگی، اختلاف فرهنگی موجود میان طرفین گفت‌وگو، موقعیت را مستعد بروز مشکلات و اختلافات فراوانی می‌کند. چرا که این تفاوت‌های فرهنگی که طرفین گفت‌وگو به وجود آن‌ها واقف نیستند، فرایند ادراک را دچار مشکل کرده و می‌تواند به سرعت موجب شکل‌گیری سوء تفاهم‌های مکرر و در نتیجه شکست خوردن ارتباط میان‌فرهنگی گردد.» (در گاهی، حدادی، ۱۳۹۷: ۵۱۰-۵۰۹)

¹ культура поведения / culture of behavior

² культура общения / communication culture

³ культура речи / culture of speech

مواد این پژوهش در حوزه فرهنگ عبارت‌اند از آثار و پژوهش‌های زبان‌شناسان ایرانی و روس در حوزه گفتمان صبوری، شکیبایی و سکوت. در زبان‌شناسی روسی آثار و مقالات علمی متعددی در موضوع مورد بحث نگاشته شده است. شمار این پژوهش‌ها قابل قیاس با منابع ایرانی نیست. ایرانیان به موضوع شکیبایی و تاب آوردن بیش از آن که در حوزه زبان‌شناسی رفتار توجه داشته باشند، از منظر حوزه‌های مذهبی و اخلاقی نگاه کرده‌اند. فرضیه این پژوهش بر آن قرار دارد که تحمل و تاب آوردن به کمک رفتار غیر کلامی سکوت محقق می‌شود. مسئله این پژوهش آن است که چگونه می‌توان محیط وقار و متانت در معاشرت با فرهنگ دیگری ایجاد کرد؟ چگونه می‌توان از محیط تهاجمی معاشرت دوری جست؟ پرسش‌های تحقیق پیش روی عبارت‌اند از: ۱) تعریف صبوری و شکیبایی چیست؟ ۲) جایگاه گفتمان شکیبایی در رفتار کلامی کدام است؟ ابزار اظهار آن چیست؟ ۳) طبقه‌بندی معنایی سکوت چگونه است؟ اهمیت موضوع پژوهش به‌ویژه از جهت حفظ ارتباط میان فرهنگ‌های مختلف است. حفظ تفاوت‌های فرهنگی امروزه از ارزش‌های اجتماعی و جهانی به شمار می‌آید.

هدف از پژوهش پیش رو، ارائه‌ی توصیفی از استراتژی‌های ارتباط وقار و متانت در معاشرت با فرهنگ دیگری با هدف دوری‌جستن از محیط کلامی تهاجمی در ارتباط میان فرهنگی است. این ارتباط میان فرهنگی می‌تواند در میان اقوام گویشوران یک‌زبان و یا دو / چند زبان در سطح بین‌المللی صورت پذیرد. امروزه با توجه به گسترش تکنولوژی و شرایط خاص اقتصادی، رقابت‌های اجتماعی و مانند آن، اهمیت رعایت معیارهای مؤدب بودن همچنان رو به کم‌رنگ شدن گذارده است. محیط‌های کلامی همراه با تهاجم کلامی، بی‌پردگی در گفتار است که مخاطب از آن می‌تواند به توهین رفتاری و یا کلامی تعبیر کرده و موجب رنجش او شود.

۲. ادبیات پژوهش

در میان نوشته‌های پژوهشگران روس، آثار زیر با موضوع صبر و شکیبایی انجام گرفته است.

ا.آ. میخایلو^۱ صبر و شکیبایی را به‌عنوان موضوع پژوهش در زمینه‌های مختلف

^۱ O.A. Михайлова / O. A. Mikhailova

گفتمان «بردباری و شکیبایی» و مؤلفه‌ی رفتاری «سکوت» در ارتباط با فرهنگ دیگری.....

دانش و روش‌های اصلی پژوهش این پدیده رفتاری بررسی می‌کند. وی به مفهوم صبر و شکیبایی در اندیشه و رفتار کلامی روس‌ها که بیانگر ویژگی‌های ملی و سنتی است، می‌پردازد. (Михайлова, 2015)

ل.و. بایوا^۱ به مفهوم صبوری و شکیبایی و فرهنگ شکیبایی در تاریخ بشریت، سنت‌های هندوستان، چین و اروپا و اسلام می‌پردازد. وی به ارائه تعریف شکیبایی در زبان‌های اسپانیایی، فرانسه، انگلیسی، چینی، عربی و روسی پرداخته و اصل شکیبایی را بیشتر در فرهنگ شرق، یعنی چین، هندوستان و جهان عرب با ویژگی سنتی و دیرین می‌یابد. به اعتقاد وی، سنت و رسوم هندوستان مبتنی بر تحمل صبوری در مقابل هر نظر و دیدگاهی نسبت به جهان پیرامون ماست. (Баева, 2009)

در پژوهش شماری از نگارندگان به تصحیح ا.گ. سمالیانوف به مفهوم «شکیبایی» از منظر معناشناختی در پژوهش‌های زبان‌شناسان روسیه و برون از مرزهای روسیه و شکل‌گیری شکیبایی نسبت به دیگری / غیر و نیز تجربه این مفهوم در اروپا بر اساس نمونه پرتغال پرداخته شده است. گسترش شکیبایی بر پایه نمونه‌هایی از جوامع حاوی چندفرهنگ در روسیه و برون از مرزهای روسیه و نیز پژوهش‌های روان‌شناختی و آموزشی در شکل‌گیری و گسترش اصل شکیبایی در منطقه کراسنایارسک از موضوعات تحقیق مذکور بوده است. (Смолянинов, 2016)

ل.ک. موللاگالیوا^۲ در اثری با عنوان «زبان شکیبایی» که در چارچوب پروژه برنامه «همکاری در گسترش آموزش مسلمانان» به انجام رسانیده است، به پژوهش در موضوعات زیر می‌پردازد: مبانی تئوری و روش‌شناختی اندیشه صبوری و شکیبایی در فلسفه اروپا و در اسلام؛ شکیبایی به عنوان استراتژی موجودیت و همزیستی در تاریخ فلسفه اروپا و روسیه؛ گفتگوی فرهنگ‌ها به عنوان پایه و منبای شکل‌گیری صبوری و شکیبایی؛ صبوری و شکیبایی در اسلام؛ زبان صبوری و شکیبایی: ابزار زبانی و غیرزبانی بیان صبوری و شکیبایی؛ میهمان‌نوازی به عنوان صورتی از بیان صبوری و شکیبایی در فرهنگ اسلام؛ زبان درست سیاسی در نقش اظهار شکیبایی و صبوری. (Муллагалиева, 2012)

¹ Л.В.Баева / L.V. Baeva

² Л.К.Муллагалиева / L.K. Mullagalieva

در میان آثار زبان‌شناسان ایرانی، نوشته یا مقاله‌ای با عنوان شکیبایی و صبوری و نیز پرخاشگری و تهاجم یافت نشد. منابع موجود در موضوع صبوری بیش از هر چیز بی‌مایه مذهبی - اسلامی دارند و شامل آیات و احادیث می‌شوند. در موضوع پرخاشگری و تهاجم، بیشتر دیدگاه‌های روان‌شناختی و تربیتی مورد توجه دانشمندان ایرانی قرار گرفته است. (برای نمونه در این باره بنگرید به: کاراحمدی، اسماعیل دهقی، ۱۳۸۶؛ اشرفی، منجزی، ۱۳۹۲) بدین ترتیب در هر دو عنوان، منبعی از منظر زبان‌شناختی و فرهنگ-پژوهی یافت نشد.

از معدود آثار نگاشته شده در موضوع «سکوت» به فارسی عبارت‌اند از کتاب لیلا صادقی با عنوان «کارکرد گفتمانی سکوت در ادبیات فارسی معاصر» (صادقی، ۱۳۹۲) که در آن نگارنده به بررسی «سکوت» از منظری زبان‌شناختی پرداخته و دیدگاه‌های دنیس کورزون، توماس برونو، ژاک دریدا، و دیگران را بررسی می‌کند و سکوت را در پیکره متن‌هایی از ادبیات داستانی معاصر مورد آزمایش قرار می‌دهد. همچنین لازم است از مقاله «کارکرد گفتمانی سکوت در ساخت‌مندی روایت داستان کوتاه» (سجودی، صادقی، ۱۳۸۹) و نقدنامه محمد راغب بر کتاب لیلا صادقی در پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی (راغب، ۱۳۹۵) نام برده شود. در شمار دیدگاه‌های توضیح‌گفتمان سکوت در ذهنیت ایرانیان چون صبر و شکیبایی، پژوهش‌های مذهبی در اولویت توجه قرار گرفته است. (برای نمونه بنگرید به: محمص، ۱۳۹۶) به اعتقاد نگارندگان پژوهش حاضر، سکوت در نظر ایرانیان بیشتر با اخلاق و سخنان قصار بزرگان و اندیشمندان در ارتباط است تا یک راه کار زبان‌شناختی رفتاری.

۳. روش تحقیق

روش تحقیق در پژوهش پیش‌روی بر تحقیق کتابخانه‌ای و توصیفی استوار است.

۴. تحلیل تجربی

فرهنگ رفتاری

فرهنگ رفتاری، مجموعه‌ای است از صورت‌های رفتاری روزمره بشر در محیط کاری و زندگی و نیز در معاشرت با دیگران که در آن‌ها نرّم‌های زیبایی‌شناسی و اخلاقی این رفتار نمود می‌یابد. فرهنگ رفتار روشن می‌سازد که در رفتار اجتماعی انسان‌ها، اصول

اخلاقی هر جامعه گویشور فرهنگ زبانی مشخص چگونه نمود می‌یابد و صورت بیرونی رفتار بشر چگونه است و به چه میزانی این رفتارها به شکل جزئی از زندگی روزمره یک جامعه درمی‌آیند؟ در مفهوم فرهنگ رفتار، تمامی جنبه‌های فرهنگ درونی و بیرونی بشر از جمله آداب و معاشرت، قوانین معاشرت با انسان‌ها و رفتار در مکان‌های عمومی، فرهنگ زندگی اجتماعی، روابط متقابل انسان‌ها در خارج از محیط کار، سازمان‌دهی زمان فردی، بهداشت، برخورداری بودن از حس زیبایی‌شناسی در مورد ظاهر خود و نیز چیدمان محیط پیرامون، ویژگی‌های زیبایی‌شناسی خاص بشر در حرکات و خطوط چهره و حرکات بدن جای می‌گیرند. فرهنگ رفتار، رفتار پذیرفته‌شده در جامعه را گویند. فرهنگ رفتار هر فردی گویای وضعیت معنوی و مادی اوست و تأییدی بر آن که تا چه حد وی از دانسته‌های فرهنگی جامعه خود برخوردار است. (: Formanovskaya, 2009) 106 از تعریف جامع و کاملی که ن.ای. فارمانفسکایا¹ از «فرهنگ رفتار» ارائه می‌دهد به‌روشنی پیداست که «اعتقادات و باورهای مذهبی» بخش مهمی از فرهنگ رفتار را در هر محیط کلامی شکل می‌دهند. «احترام» به این اعتقادات و باورهای مذهبی و رعایت آن‌ها نشان‌دهنده میزان «ادب» فرد و مهارت اجتماعی وی در محیط اجتماعی است. آشنا بودن فرد با اصول و قوانین مذهبی و به عبارتی فرهنگ ایدئولوژی مذهبی هر جامعه‌ای موجب ارتباط کلامی موفق است و برخلاف آن، نبود چنین آشنایی‌ای و یا رعایت نکردن آن می‌تواند موجب شکست در معاشرت و ارتباط کلامی شود و اختلاف و خشونت را در پی داشته باشد. از رفتار اجتماعی برخلاف عرف‌های پذیرفته‌شده به «تابو» تعبیر می‌شود. ی.ن. زاخارینکو² «تابو»³ را در معنای «ممنوعیت جدی» عنوان می‌کند که در میان مردمان، ممنوعیت مذهبی در موضوع و عمل و سخنی و یا مانند آن است. باور مردمان بر آن است که رعایت نکردن این ممنوعیت‌ها منجر به مجازات از سوی نیروهای ماوراء طبیعه می‌شود. (: Zakharenko, 2008: 819) 3 برهم زدن نرم‌های فرهنگ رفتار اجتماعی و به سخن دیگر احترام نگذاشتن به اعتقادات و باورهای مذهبی و رعایت نکردن رسوم و سنن و... در هر جامعه‌ای از تابوهای آن جامعه به شمار می‌رود. تابو می-

¹ Н.И.Формановская / N.I. Formanovskaya

² Е.Н.Захаренко / E. N. Zakharenko

³ Табу / taboo

تواند مربوط به بی‌احترامی به رسوم و سنن مذهبی و یا ملی شود. رفتار کردن برخلاف فرهنگ رفتاری استوار در هر جامعه‌ای موجب نازیبایی رفتاری و پدیدار شدن تابو در آن جامعه است.

فرهنگ را نباید تنها ابزاری ظاهری در جهت رشد اجتماعی شمرد. داشتن فرهنگ در هر جامعه‌ای از اهداف اجتماعی آن جامعه است و مهم‌ترین مؤلفه‌ی فرهنگ، فرهنگ معاشرت است. آداب معاشرت کلام، عنصر مهم در هر فرهنگ ملی است. گفتار گویشوران یک فرهنگ کلامی مجموعه‌ای است از فرمول‌ها و صورت‌های ثابت، آداب و رسوم و سنت‌ها، شیوه زندگی و ... که خود می‌تواند بیانگر خودویژگی فرهنگی یک ملت و یا یک قوم باشد. آداب معاشرت کلام از دو راه به فرهنگ راه می‌یابد: نخست آن که جزئی از فرهنگ رفتار کلامی و معاشرت است و دیگر آن که جزئی از زبان است. زبان زاینده و محصول فرهنگ جامعه و ابزار آن و حافظ آن است. ویژگی ملی آداب و معاشرت در میان هر ملیت و قومیتی بی‌نهایت روشن است، چرا که بر پایه ویژگی‌های بی‌مانند زبانی می‌تواند گویای چگونگی شیوه زندگی، رسوم، عادات و سنت‌ها و هر آنچه نمادی از رفتار ملی مجاز و یا غیرمجاز در آن جامعه شناخته می‌شود، باشد.

بر اساس تعریف ا.س. آخمانوا، «فرهنگ کلام» را در روسی *речевая культура* و یا *культура речи* گفته‌اند و برابر آن در انگلیسی *culture of speech* و *speech culture* است و آن میزانی از همگونی و همخوانی با قوانین خوانش درست، کاربرد واژگان و مانند آن است که برای هر زبانی نهاده شده است و از همین روی توانایی پیروی از نیکوترین الگوها در کلام فردی را «فرهنگ کلام» گویند (Axmanova, 2007: 385). د.ا. روزنتال^۱ و م.آ. تیلینکوا^۲ «فرهنگ کلام» را این گونه تعریف می‌کنند: (۱) بخشی از دانش فیلولوژی است که به پژوهش در سخن گویشوران یک جامعه در دوران مشخصی می‌پردازد و بر پایه قوانین علمی، کاربرد زبان را در نقش ابزار معاشرت آن مردمان، ابزار بیانگر اندیشه و فکر مشخص می‌کند. سنجش وجه‌های گوناگون کلام شفاهی و نوشتاری، روشن ساختن ترم‌های زبان ادبی در همه سطوح نظام زبانی کمک

¹ O.C. Axmanova / O.S. Akhmanova

² Д.Э. Розенталь / D.E. Rosenthal

³ M.A. Telenkova / M.A. Telenkova

می‌کند تا روند رشد آن را مشخص سازیم و بر این فرایند تأثیرگذار بوده و به تجسم واقعی نرم‌های زبان ادبی در کلام کمک نماییم و سیاست زبانی هدفداری را دنبال کنیم؛ (۲) «فرهنگ کلام» هنجارپذیر بودن کلام، هماهنگی آن با نیازهای زبان در مجموعه زبانی مشخصی در یک دوره تاریخی، رعایت نرم‌های خوانش، ضربه، کاربرد کلام، شکل-ساز، ساخت گروه کلمات و جملات را گویند. (: Розенталь, Теленкова, 2003 178) هنجارپذیر بودن کلام همچنین شامل ویژگی‌هایی چون: دقت، وضوح و پاکی است. مقصود از «مقوله دقت کلام»^۱ هماهنگی کلام با اندیشه‌های گوینده و یا نویسنده، گزینش درست و مناسب ابزار زبانی برای بیان مضمون سخن را گویند. «مقوله وضوح کلام»^۲ آن است که آن برای مخاطب قابل دسترس باشد. «مقوله پاکی کلام»^۳ عبارت است از نفوذناپذیری کلام در مقابل عناصر غیرادبی - از جمله واژگان اقتباس شده از دیگر گویش‌ها، زبان عامیانه و یا عبارتهای بسیار تخصصی - به‌جا بودن کاربرد ابزار زبانی مشخص در موقعیت روشن معاشرت کلامی را گویند. در معنای عام، «کلام فرهنگی، کلامی است که نه تنها از ویژگی‌هایی که نام برده شد، برخوردار باشد، بلکه از نظر واژگان غنی بوده، از تنوع ساختارهای دستوری، بیان هنری و نظام منطقی برخوردار باشد. (همان)

از تعریف‌هایی که برای فرهنگ رفتار، فرهنگ معاشرت و فرهنگ کلام ارائه شد، این گونه برمی‌آید که معیار شناخت مؤدب بودن / مؤدب نبودن در میان هر ملتی، شناخت و دانش آن ملت از فرهنگ شکل گرفته در میان آن‌ها است. نداشتن آگاهی و شناخت از این فرهنگ و رعایت نکردن آن به خشونت می‌انجامد. چنین خشونت می‌تواند در قالب سکوت آشکار شود: خشونت نیز همواره مخرب و زیان‌آور است. در زبان در رفتار کلامی، خشونت می‌تواند چندین معنا داشته باشد: می‌تواند از راه کاربرد مستقیم عباراتی سانسور نشده و نازیبا شکل گیرد و یا با توهین به شنونده از راه زدن برچسب و القاب به او ایجاد شود. خشونت می‌تواند به سبب به کارنگرفتن رفتار آداب و معاشرت در موقعیت-های کلامی که انتظار انجام آن می‌رود، ایجاد شود: آنجا که آشنایی سلام نکند؛ آنجا

¹ критерий точности речи / speech accuracy criterion

² критерий ясности речи / clarity of speech criterion

³ критерий чистоты речи / purity criterion

که انتظار می‌رود، از کرده خود پوزش نطلبند؛ سپاس نگذارد، شادباش و تبریک نگویند؛ همدردی نکنند و مانند آن. چنین سکوتی نیز بی‌ادبی و در درجاتی خشونت تلقی می‌شود. همچنین خشونت در شرایط انتخاب نادرست عبارات آداب و معاشرت کلام برای مخاطب و یا موقعیت معاشرت و یا روابط فردی موجود میان گوینده و شنونده ایجاد می‌شود: آنجا که به بزرگ‌تر و یا فرد نه‌چندان آشنا، سلامی بیش‌ازاندازه دوستانه به کار برد و مؤلفه احترام و ادب و فاصله اجتماعی را ارج نهد و ساختار سلسله‌مراتب اجتماعی را بر هم زند و به مخاطب نقشی دهد که دور از جایگاه اوست. خشونت می‌تواند به واسطه نمایش علائم غیرکلامی نامناسب پدیدار شود. لازم است تا از آموزش خشونت خودداری و جلوگیری شود. برعکس مؤدب بودن، آداب معاشرت کلام، فرهنگ معاشرت، فرهنگ رفتار و در کل فرهنگ را باید پیگیرانه آموخت و پیوسته به سوی تکامل در حرکت بود. (Формановская, 2009: 107)

ادب و مؤلفه صبوری

اصل «ادب»^۱ که بنیان‌گذار آن ج. لیچ^۲ بوده است، مربوط به اصول آداب و معاشرت است و تأثیر آن بر کلام بسیار بالا ارزیابی شده است. ادب یک مقوله چندجانبه است که در جامعه از سوی بومیان آن زبان درباره قوانین آداب رفتار من جمله رفتار کلامی شکل گرفته است و در آن از پنج راه کار نام برده می‌شود که عبارت‌اند از ۱) راهکار ادب^۳، ۲) راهکار بزرگ‌منشی^۴ (رعایت برابری در گفت‌وگو)، ۳) راهکار تحسین^۵ (رعایت دیدگاه مثبت نسبت به موقعیت مخاطب)، ۴) راهکار تواضع^۶، ۵) راهکار توافق^۷. البته همان‌گونه که ن. ای. فارمانفسکایا نیز تأکید دارد، اصول «همکاری» و «ادب» تمام شرایط یک معاشرت موفق را پوشش نمی‌دهند. باید به اصول نانوشته دیگری نیز در ارتباط و کاربردشناختی در توانمندی بومیان زبان نیز توجه کرد. (Формановская, 2007: 107)

این قوانین از سوی هر یک از طرفین در روند معاشرت اجرا شده و استراتژی‌ها و

¹ Принцип вежливости / Politeness maxims

² Дж. Лич / G. Leach

³ максима такта / The tact maxim

⁴ максима великодушия / the generosity maxim

⁵ максима одобрения / The approbation maxim

⁶ максима скромности / The modesty maxim

⁷ максима согласия / The agreement maxim

گفتمان «بردباری و شکیبایی» و مؤلفه‌ی رفتاری «سکوت» در ارتباط با فرهنگ دیگری.....

تاکتیک‌های مشخص کلامی را در معاشرت شکل می‌دهند.

یکی از نشانه‌های اظهار ادب در میان هر گروه و جامعه‌ای، اصل صبوری^۱ است. این مفهوم برای نخستین بار در قرن ۱۶ در فرانسه از زمان فرمان نانت^۲ در سال ۱۵۹۸ – در دوران جنگ‌های مذهبی – به کار گرفته شد. (Баева, 2009: 9) در فرهنگ لغت толерантность (tolerance / تحمل) را برابر با «صبوری» و «شکیبایی» خوانده‌اند و آن از واژه انگلیسی toleration و واژه فرانسوی tolérance و لاتین tolerantia آمده است و چشم‌پوشی و اغماض نسبت به شیوه زندگی، رفتار، رسوم و اعتقادات دیگری / دیگران است. (Викулова, Шарунов, 2008: 275)

толерантность از tolerance در زبان انگلیسی و فعل tolerate در معنای «مدارا کردن»، «سازگاری»، «شکیبایی کردن»، «بردباری کردن»، «تحمل کردن»، «تاب آوردن»، «دگراندیش پذیری» وارد زبان روسی شده است. همان گونه که از برابری معنایی در زبان فارسی نیز روشن است در فرهنگ کلامی ایرانیان، واژه‌های متنوعی برای دلالت بر این معنا وجود دارند. علاوه بر آن در زبان فارسی محاوره، برابر «لوطی‌گری» آمده است و آن در معنای جوانمردی، بخشندگی و آزادگی است، عمل و رفتار لوطی به مجاز، جوانمردی خوانده می‌شود. (انوری، ۱۳۸۶، ج ۷: ۶۲۶۶) زبان‌شناسان، «لوطی‌گری» را گونه‌ای از اخلاق اجتماعی دانسته‌اند (جعفرآقایی و مختاری اصفهانی، ۱۳۹۰: ۷۷) که از فرهنگ عامیانه آمده است. (جلیل سچه گانی، ۱۳۹۷: ۱۰۵) «جایز شمردن در معنای روا داشتن، یا درست و شایسته دانستن آن است». (انوری، ۱۳۸۶، ج ۳: ۲۰۹۶) «۱» تحمل پذیرفتن و قبول کردن چیزی با رنج و سختی یا نارضایتی، و طاقت آوردن در مقابل آن» است؛ ۲) صبر و شکیبایی (در برابر مشکل، سختی، یا اندوه)؛ بردباری؛ ۳) بر عهده گرفتن». (انوری، ج ۳: ۱۶۴۲) «شکیبایی» (وضع و حالت شکیبیا، شکیبیا بودن، صبر، صبوری، بردباری» است. (انوری، ۱۳۸۶، ج ۵: ۴۵۵۴) در فرهنگ ایرانیان لوطی‌گری، فرهنگ احترام کوچه و بازار شمرده می‌شود. در زبان روسی برابر دقیق و روشنی نمی‌توان برای این گفتمان رفتاری پیدا کرد. در اسناد بین‌المللی روسی толерантность (تحمل) و терпимость (صبوری) را برابر

^۱ принцип толерантности / principle of tolerance

^۲ Нантский Эдикт / Edict of Nantes

دانسته‌اند. در این باره به متن سند بین‌المللی «بیانیه اصول صبوری»^۱ سازمان ملل متحد، مورخ ۱۶ نوامبر ۱۹۹۵، پاریس بنگرید که یک عنوان به دو گونه به روسی آمده است: Декларация принципов толерантности (بیانیه اصول تحمل) و Декларация принципов терпимости (بیانیه اصول صبوری). در دو ترجمه ارائه شده برای این سند، این دو واژه در جایگاه برابری به کار برده شده‌اند. (Михайлова, 2015: 25-28) (Смолянинов, 2016: 12) زالاتوخین تعریف толерантность (تحمل) را بدون در نظر گرفتن مؤلفه‌ی терпимость (صبوری) ممکن نمی‌شمارد. از نظر وی терпимость (صبوری) با حس روانی و منطقی و صبوری فرد در ارتباط است (یعنی جنبه اخلاقی و آداب معاشرت) و толерантность (تحمل) عبارت است از سطح اجتماعی روابط متقابل میان افراد، رفتار برابر و مورد قبول ایشان، و رای تفاوت‌های فیزیکی، روانی و اخلاقی ایشان (یعنی جنبه اخلاقی حقوقی). به سخن دیگر، تفاوت و گوناگونی مردمان، قومیت‌ها و فرهنگ‌ها، ارزش فرهنگی به شمار می‌آید، بنابراین толерантность (تحمل) عبارت است از صورتی از سازش متمدنانه میان فرهنگ‌هایی که در تقابل با یکدیگر قرار دارند و آمادگی برای پذیرش منطق و دیدگاه دیگران دارند و آن حافظ نگاهداری تفاوت‌هاست. (Золотухин, 2003: 94)

از نظر نگارندگان مقاله پیش روی، این دو در معنا متفاوت هستند. اگر به برابری толерантность (تحمل) در زبان فارسی (مدارا کردن، سازگاری، شکیبایی کردن، بردباری کردن، تحمل کردن، تاب آوردن، دگراندیش پذیری، لوطی‌گری، جایز شمردن) و معنای терпимость (صبوری، شکیبایی) توجه کنیم، متوجه می‌شویم که: صبوری و شکیبایی جزء اصلی گفتمان رفتاری tolerance به حساب می‌آید، ولی در عین حال در معنای tolerance معانی تکمیلی دیگری نیز نهفته است: صبوری و شکیبایی می‌تواند در هر موقعیت اجتماعی و ارتباطی به منظور حاصل شدن نتیجه مثبت از انتظار صورت پذیرد، اما در تحمل کردن انتظار تغییری در جهت نزدیک شدن فرهنگ و رفتار دو سوی ارتباط نیست. آنچه از تحمل کردن شرایط تفاوت انتظار می‌رود، عبارت است از حفظ و ادامه ارتباط، دوری از محیط کلامی اختلاف، اظهار احترام به حامل

¹ Declaration of principles on tolerance

گفتمان «بردباری و شکیبایی» و مؤلفه‌ی رفتاری «سکوت» در ارتباط با فرهنگ دیگری.....

فرهنگ، اندیشه، عقیده و... «دیگری» متفاوت از فرهنگ، اندیشه، عقیده و... «خویش».
در سند بین‌المللی بیانی‌ی اصول صبوری سازمان ملل متحد، تعریف صبوری
این‌گونه آمده است: «صبوری عبارت است از احترام، پذیرش و درک درست گوناگونی
غنی فرهنگ‌های جهان‌مان، صورت‌های بیان خویشتن و روش‌های پدیداری شخصیت
انسان». (Михайлова, 2015: 25-28)

پنج مؤلفه‌ی اصلی شکیبایی عبارت‌اند از: ۱) به رسمیت شناختن ۲) درک کردن ۳)
احترام گذاردن ۴) فهمیدن ۵) آمادگی برای گفت‌وگو. (Смолянинов, 2016: 17)
شکیبایی، فرد را از پرخاشگری که غایت آن زورگویی است دور می‌نماید. شکیبایی در
معنای نبود زورگویی است. (Баева, 2009: 94) А.А. میخایلووا تصویری از
толерантность (تحمل) از نظر دو مقوله رفتار و رابطه ارائه می‌دهد و آن در معاشرت،
داشتن صبوری و شکیبایی است و در رفتار به عدم زورگویی تعبیر می‌شود. در صبوری و
شکیبایی، توانایی سازش کردن با کسی، ویژگی روانی را شکل می‌دهد و ویژگی رابطه
صبورانه جنبه اجتماعی رابطه را می‌سازد. جنبه اجتماعی صبوری و شکیبایی می‌تواند
مفهومی فعال و یا منفعل به همراه داشته باشد و دقیقاً در همین نقطه است که تفاوت معنایی
толерантность (تحمل) و терпимость (صبوری) آشکار می‌شود و آن عبارت است
از آنکه در толерантность (تحمل) شاهد یک ارتباط فعال هستیم و در терпимость
(صبوری) صورت اصلی ارتباط منفعل است. (Михайлова, 2015: 25-28)

«شکیبایی و صبوری» نیز چون «ادب» با مفهوم «احترام به دیگری» در ارتباط است.
در ادب، احترام به دیگری در به رسمیت شناختن وی در شایستگی و دارا بودن کیفیت-
های مثبت تعبیر می‌شود و در «شکیبایی و صبوری»، احترام عبارت است از شکیبایی و
سکوت پیشه کردن در مقابل تفاوت‌ها و اختلاف نظرها. مفهوم احترام را می‌توان میان
ادب و صبوری تقسیم کرد: بدین معنا که در ادب «با احترام به موقعیت، نقش و کیفیت-
های فردی دیگری، با کلام و عمل خود نیکی کن» و در صبوری «با احترام گذاردن با
کلام و عمل خود به دیگری‌ای که برای تو غیرمعمول و نامأنوس است، به او بدی روا
ندار». (Формановская, 2007: 116) صبوری و ادب چه در ارتباط میان فرهنگی میان
گویشوران یک فرهنگ کلامی و چه در ارتباط بین فرهنگی در ارتباط فرهنگی بین
گویشوران دو فرهنگ گوناگون نقش مهمی بازی می‌کنند. کیفیت‌های «صبور بودن» و یا

«خشن بودن» می‌توانند به صورت عادت در میان بومیان یک فرهنگ گرد آیند. داشتن ویژگی صبوری و شکیبایی موجب حفظ ارزش‌های شخصی در اجتماع است. اصل «صبوری و شکیبایی» همانند اصل «ادب» با مفهوم احترام گذاشتن به دیگری در ارتباط است. صبوری و شکیبایی به معنای شناخت برتری دیگری است که دارای کیفیت‌های مثبتی است. در این اصل، بنا بر احترام گذاشتن به عقاید، دین و نژاد دیگران است. مفهوم احترام را در اصل «ادب» و اصل «صبر و شکیبایی» بدین گونه تعریف می‌کنند که در «ادب» ضمن احترام گذاشتن به موقعیت، نقش و کیفیت‌های فردی دیگری، رفتار و کلام نیکی داشته باشیم و در «صبوری» ضمن احترام گذاشتن به آنچه در مخاطب برای ما غیرمعمول و غیرمتداول است، بکوشیم بر وی خشم و نامهربانی نورزیم. (Формановская, 2007: 115-116) چه اصل «صبوری» و چه اصل «ادب» که در معاشرت اجتماعی به کار می‌روند، در جامعه به صورت عادت و اصل و رفتار عادی درمی‌آیند. رفتار همراه با ادب و رفتار همراه با صبوری و شکیبایی، اصول و مقررات زندگی را برای گوینده و مخاطب می‌سازند. این اصول و مقررات همراه و همگام با رعایت اصل «همکاری» گرایس¹ و اصل «ادب» لیچ هستند. (همان: ۱۱۷) صبوری نزد بسیاری از فرهنگ‌ها با اظهار «ادب» در ارتباط است، نداشتن این ویژگی به «تهاجمی بودن» تعبیر می‌شود.

برای رعایت اصل ادب در معاشرت، مجموعه‌ای غنی و گسترده از ابزار ارتباطی کلامی و غیر کلامی وجود دارد. اصلی‌ترین و مهم‌ترین این ابزار در اصل صبوری، سکوت است. چرا که توضیح تفاوت‌ها بیش از اینکه موجب یگانگی و وحدت شود، موجب «اختلاف» می‌شود. این سکوت بدان معناست که در موقعیت صبوری نباید توجه کرد، نباید کنجکاوی کرد، نباید رنجاند، باید آنچه را که موجب آزار و رنجش است، نادیده و ناشنیده گرفت. در این حالت، سکوت برای آشکار ساختن یک ارتباط همراه با صبوری به کار می‌رود. ابزارهای بیان این سکوت راه کارهایی چون کنجکاوی نکردن، سرک نکشیدن، نرنجاندن، توهین نکردن و ... هستند. (...). (Формановская, 2007: 117) گاهی از استراتژی سکوت به عنوان مکانیزم ترمز کردن آن نیز تعبیر می‌شود. با این

¹ принцип сотрудничества / Collaboration Principle

² механизм торможения / braking mechanism

گفتمان «بردباری و شکیبایی» و مؤلفه‌ی رفتاری «سکوت» در ارتباط با فرهنگ دیگری.....

سکوت از شکل‌گیری موقعیت کلامی همراه با اختلاف و رنجاندن مخاطب دوری خواهیم کرد.

در نقطه‌ی مقابل صبوری و شکیبایی، ناشکیبایی^۱ در معنای تهاجمی بودن، زورگویی و دشمنی قرار می‌گیرد. تهاجمی بودن عبارت است از نپذیرفتن دیگری و آن بیان آشکار ناشکیبایی است نسبت به گروه مشخصی از مردمان و یا برخی تصورات ایشان و نتیجه‌ی اختلاف فرهنگی ارتباطی میان افراد و گروه‌های اجتماعی است. این کیفیت می‌تواند آشکار و یا نهان باشد. رفتار تهاجمی آشکار به شکل «زبان دشمنی»^۲ و تهاجم کلامی ظاهر شود. تهاجم کلامی عبارت است از عملی هدفمند در جهت سلطه گرفتن بر مخاطب کلامی و ایجاد حس روانی منفی در او. تهاجم کلامی می‌تواند صورت بیرونی به شکل تهدید، توهین و مانند آن داشته باشد. (Михайлова, 2015: 64)

ابزار زبانی و غیرزبانی بیان صبوری و شکیبایی

«اینکه فرد یا گروه اجتماعی در برخورد با افراد یا گروه‌هایی از سایر فرهنگ‌ها چه کنش یا واکنشی از خود نشان می‌دهد مربوط به بُعد رفتاری از هوش فرهنگی است. در حیات اجتماعی هر فرد یا گروه همواره موقعیت‌هایی پیش می‌آید که در آن‌ها با افراد یا گروه‌هایی با زمینه‌های فرهنگی متفاوت یا حتی متضاد ضرورت پیدا می‌کند. این که چگونه می‌توان به گونه‌ای اثربخش به چنین تعاملی دست زد و چه نوع از رفتار و واکنش‌هایی می‌توانند فرد یا گروه را در آن موقعیت‌ها به اهداف خود برسانند درحالی که افراد یا گروه‌های متفاوت فرهنگی نیز از آن موقعیت احساس رضایت کنند، به بُعد رفتاری از هوش فرهنگی و به عبارت دیگر هوش فرهنگی رفتاری مربوط است.» (یزدخواستی و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۴۴) در ارتباط با شرایط تفاوت فرهنگی می‌توان از دو استراتژی برخورد الف) استراتژی وقار و متانت^۳ و ب) استراتژی توهین^۴ نام برد. در به کارگیری استراتژی وقار و متانت، گوینده تمایل به صورت‌های آداب و معاشرت ارتباط متقابل اجتماعی دارد و در به کارگیری استراتژی توهین، پدیده‌های ارتباطی بازتاب واکنش‌های احساسی و بیولوژیکی هستند.

^۱ Интолерантность / Intolerance

^۲ язык вражды / hate speech

^۳ куртуазная стратегия / courtesy strategy

^۴ инвективная стратегия / invective strategy

صورتی از زبان را که به کمک آن بتوان ارتباط مثبت، موردعلاقه طرفین ارتباط و همراه با احترام برقرار کرد و آن به برقراری روابط نیکو کمک کند، زبان صبوری و شکیبایی خوانده‌اند و آن از استراتژی‌های وقار و متانت در رفتار اجتماعی به شمار می‌آید. (63-64: Михайлова, 2015) زبانی را که موجب دور شدن مردمان از یکدیگر می‌شود، زبان دشمنی نام داده‌اند. اصطلاح زبان دشمنی دلالت بر گونه‌ای زبان و ابزار زبانی دارد که عبارت‌های ثابت منفی در مورد برخی گروه‌های اجتماعی و قومیتی دربردارد و نتیجه آن برانگیختن ارتباط منفی در کسی نسبت به چیزی و یا کسی است. (همان) زبان دشمنی برگردانی است از عبارت انگلیسی hate speech (زبان نفرت) زبان صبوری و شکیبایی و زبان دشمنی از نظر ماهیت خویش در نقطه مقابل یکدیگر قرار دارند. (85: 2012: Муллагалиева) سبب به کارگیری زبان دشمنی می‌تواند موضوعاتی چون تفاوت اعتقادات و باورهای مذهبی، سنت‌ها و باورهای قومیتی، تعلقات ملیتی و یا حتی ویژگی‌های روانی باشد. پژوهش‌های و.ک. مال‌کوا¹ در خصوص زبان دشمنی اشاره به مواردی از کاربرد این نوع از زبان دارد که در آن نیش زبان به فرهنگ قومیتی زده می‌شود و ایشان را در کیفیتی یا شیوه اندیشه و یا زندگانی به سخره می‌گیرند. (30-46: 2001: Малькова) زبان دشمنی، تهاجم و خشونت از استراتژی‌های توهین رفتاری به شمار می‌آیند.

صبوری و شکیبایی به کمک ابزار زبانی و غیرزبانی برای نمونه زبان ژست، حالت چهره، زبان سکوت و مانند آن بیان می‌شود که البته زبان سکوت مهم‌ترین و اصلی‌ترین ابزار بیان صبوری و شکیبایی به شمار می‌رود. سکوت نداشتن در مقابل تفاوت‌ها و اختلاف‌ها به شکل خشونت رفتاری و گفتاری آشکار می‌شود. رعایت اصل صبوری در ارتباط با گویشوران یک و یا دو و چند فرهنگ بیانگر دارا بودن ارزش‌های معنوی است و آن شرط و لازمه ثبات فعالیت اجتماعی انسان‌ها است.

فرهنگ سکوت داشتن و خموشی

لیلا صادقی کارکرد اجرایی سکوت را در حضور غیاب معنادار تعریف می‌کند. وی برای سکوت سه سطح ساختاری، معنایی و کاربردشناختی متمایز می‌شود. سکوت ساختاری

¹ В.К.Малькова / V.K. Malkova

عبارت است از حذف؛ سکوت معنایی بیانگر استعاره و مجاز است و سکوت کاربردشناختی پیش‌انگاشتی را طرح می‌کند. (صادقی، ۱۳۹۲)

در زبان روسی، سکوت را به سه گروه معنایی تقسیم می‌کنند: ۱) سکوت داشتن^۱ (سکوت ارتباطی^۲ ۳) سکوت آنجا که انتظار سخن می‌رود^۳. «سکوت داشتن» خموشی برگرفته از طبیعت است که از نظر ارتباطی اهمیتی ندارد. این خموشی، نبودن هیچ صدایی است و در آن هیچ نیت ارتباطی قرار ندارد. این صورت از خموشی، فاعلی ندارد و از سوی کسی تولید نمی‌شود. درحالی که «سکوت ارتباطی» دارای فاعل است و از نظر ارتباطی حائز اهمیت است و به‌واسطه انجام آن، داده‌هایی از ارسال‌کننده آن به دریافت‌کننده منتقل می‌شود که با توجه به دانش و شناخت از متن ارتباطی آن سکوت برداشت و تفسیر می‌شود. این گونه از سکوت داشتن به گونه‌ای است که ارسال‌کننده آن اولاً آن را به‌عمد و آگاهانه تولید می‌کند و دوماً دریافت‌کننده از هدف و مقصود او آگاه است و سوماً هر دو سوی ارتباط از دانش برابری از کاربرد سکوت در ارتباط برخوردارند. سکوت ارتباطی واحد علامتی ارتباطی است که با توجه به موقعیت و متن معاشرت، شمار بسیاری تفسیر و برداشت معنایی از آن می‌توان دریافت کرد. در معناشناسی «سکوت ارتباطی» را شامل «وقفه» و «سکوت داشتن» دانسته‌اند. (Muxametov, 2012 : 79-8) اندیشمندان اهمیت سکوت را گاه فراتر از هر سخنی ارزیابی کرده‌اند. پ.ت. یوسیپوا در «سکوت» تولید سه گروه معنایی مثبت، خنثی و منفی را متمایز می‌شود: گروه سکوت خنثی آن سکوتی است که از آن معنایی بر نمی‌آید؛ سکوت مثبت می‌تواند معانی موقعیتی زیر را بیان کند: ۱) سکوت به نشانه اندیشیدن و یا خیال‌پردازی ۲) سکوت به نشانه موافقت ۳) سکوت به نشانه توجه شنونده ۴) سکوت در نقش صبوری و شکیبایی ۵) سکوت به نشانه انتظار نوبت سخن گفتن ۶) سکوت در زمان نیایش ۷) سکوت به مثابه تمایل به دوری از مسائل مورد اختلاف نظر ۸) سکوت به مثابه اعلام استقلال از اطرافیان ۹) سکوت به منظور پیشگیری از سوء تفاهم ۱۰) سکوت به نشانه حس نکردن ضرورت سخن گفتن ۱۱) سکوت به نشانه احترام. سکوت منفی در

¹ тишина / silence, peace, quiet

² Молчание / silence, hush, mum

³ умолчание / default

موقعیت‌های ذیل آشکار می‌شود: ۱) سکوت به نشانه نداشتن سخن ۲) سکوت به نشانه عدم تمایل به گفت‌وگو ۳) سکوت به نشانه عدم رضایت ۴) سکوت به نشانه تردید و نامشخص بودن ۵) سکوت به نشانه دل‌زدگی ۶) سکوت به نشانه عدم تحمل ۷) سکوت به نشانه خشم ۸) سکوت به نشانه عدم اطمینان ۹) سکوت به نشانه مشکلات شخصی. (Юсифова, 2019: 472) سکوت ارتباطی از راه کارهای صبوری و شکیبایی در محیط اختلاف به حساب می‌آید. گونه سوم سکوت، یعنی «سکوت آنجا که انتظار سخن می‌رود» مربوط به ساختار نحوی و حذف به قرینه است. از جمله اصلی‌ترین نیت ارتباطی که در این گونه از سکوت زبان‌شناسان بدان اشاره کرده‌اند، پنهان داشتن حقیقت است و از آن به «سکوت دروغ» یاد می‌کنند (Разинов, 2013: 140-144) (Равров,) و یا سکوت در زمانی که انتظار به کارگیری یک کنش-گفتاری می‌رود. سکوت داشتن از هر یک از سه رویکرد سه‌گانه مثبت، خنثی و یا منفی که باشد، در علوم روانشناسی، رفتارشناسی و زبانشناسی، شخصیت اجتماعی تولیدکننده آن را نمایان می‌سازد.

۵. نتیجه‌گیری

«صبوری کردن» و «تحمل کردن» هر دو حاوی مفهوم «شکیبایی» هستند، تفاوت آن دو در آن است که در «صبوری کردن» شاهد شکیبایی برای رسیدن به نتیجه دلخواه هستیم و در «تحمل کردن»، شکیبایی در شرایط حاکم بودن تفاوت فرهنگی، عقیدتی و یا دیدگاه فردی صورت می‌پذیرد و انتظاری از انجام آن برای دست‌یابی به تغییر دلخواه نمی‌رود. شکیبایی در تحمل کردن به منظور حفظ ارتباط و در موقعیت احترام انجام می‌شود. در تحمل کردن، پذیرش سختی است بر خود با هدف احترام گذاشتن به دیگری. «سکوت» به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزار زبانی صبوری و تحمل به حساب می‌آید. زبان‌شناسان «سکوت» را به سه قسم اصلی تقسیم کرده‌اند: سکوت برگرفته از طبیعت، سکوت ارتباطی و سکوت، آنجا که انتظار کلام می‌رود. سکوت ارتباطی با سه عملکرد اصلی مثبت، خنثی و منفی هنگام ارتباط محقق می‌شود. سکوت ارتباطی مثبت در موقعیت‌هایی چون اندیشیدن، اعلام موافقت، نشان دادن توجه، شکیبایی و مانند آن حاصل می‌شود، سکوت ارتباطی خنثی معنایی را منتقل نمی‌کند و سکوت منفی معنایی چون عدم تمایل به

گفتمان «بردباری و شکیبایی» و مؤلفه‌ی رفتاری «سکوت» در ارتباط با فرهنگ دیگری.....

گفت‌وگو، عدم رضایت و مانند آن را دربردارد. سکوت می‌تواند دارای اقسام سکوت به‌جا و سکوت نابجا باشد: در سکوت به‌جا با عملکرد رفتاری دگراندیش‌پذیری، تولیدکننده سکوت، قصد و نیت نزدیکی به دیگری و حفظ ارتباط میان فرهنگی را دنبال می‌کند، و آن در شرایط وجود تفاوت‌ها روی می‌دهد، سکوت نابجا موجب رنجش مخاطب است و آن نوعی بی‌احترامی و بی‌توجهی به اوست. سکوت در موقعیت نگفتن حقیقت، توجه زبان‌شناسان روس را به خود تحت عنوان «سکوت-دروغ» جلب کرده است.

منابع

- اشرفی، مهناز و منجزی، فرزانه (۱۳۹۲)، اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی بر میزان پرخاشگری دانش آموزان دختر دوره‌ی متوسطه، پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری، سال سوم، ۱ (۴)، ۸۱-۹۸.
- انوری، حسن (۱۳۸۶)، فرهنگ بزرگ سخن، تهران، انتشارات سخن، چاپ چهارم.
- جلیلی سچه گانی، راضیه و راستگوفر، سیدمحمد (۱۳۹۷)، «بررسی و مقایسه فرهنگ لوطی‌گری در داستان علویه خانم و رمان خانه لهستانی‌ها»، مجله‌ی پژوهش‌های نثر و نظم فارسی، سال دوم، ۲ (۵)، ۱۰۵-۱۲۵.
- جوادی یگانه، محمدرضا، جعفرآقایی، محمدرضا و مختاری اصفهانی، رضا (۱۳۹۰)، «مرام و مسلک لوطیان در دوره‌ی قاجار»، جامعه پژوهی فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال دوم، ۲ (۴)، ۷۷-۹۹.
- درگاهی، امیرحسین و حدادی، محمدحسین (۱۳۹۷)، «ضرورت و بررسی راهکار انتقال توانش بین فرهنگی به دانشجویان رشته مترجمی زبان آلمانی دانشگاه تهران»، مجله‌ی پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی، ۸ (۲)، ۵۰۷-۵۲۸.
- راغب، محمد (۱۳۹۵)، «تحلیل و نقد کتاب کارکرد گفتمانی سکوت در ادبیات معاصر فارسی»، پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال شانزدهم، ۵ (۴۲)، ۸۷-۱۰۲.
- سجودی، فرزانه و صادقی، لیلا (۱۳۸۹)، «کارکرد گفتمانی سکوت در ساخت مندی روایت داستان کوتاه»، فصلنامه‌ی پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی، سال اول، ۱ (۲)، ۶۹-۸۸.
- صادقی اصفهانی، لیلا (۱۳۹۰)، «گفتمان دلالی سکوت از دیدگاه زیان‌شناسی (تقاطع سکوت در تعامل اجتماعی و سکوت روایی)، دو فصلنامه‌ی پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی، پیاپی ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۰)، ۱۶۳-۱۸۳.
- صادقی، لیلا (۱۳۹۲)، کارکرد گفتمان سکوت در ادبیات معاصر، تهران، انتشارات نقش جهان، چاپ اول.
- کاراحمدی، مژگان و اسماعیلی دهقی، نیره (۱۳۸۶)، «پرخاشگری و ارتباط آن با ویژگی‌های جمعیت شناختی پرستاران بخش اطفال بیمارستان‌های دانشگاه علوم پزشکی

گفتمان «بردباری و شکیبایی» و مؤلفه‌ی رفتاری «سکوت» در ارتباط با فرهنگ دیگری.....

اصفهان»، مجله‌ی تحقیقات علوم رفتاری، ۵ (۱)، ۳۷-۳۳.

- محمصص، مرضیه (۱۳۹۶)، «کار بست گفتمان سکوت در تحلیل نامه امیرالمؤمنین (ع) به معاویه»، فصلنامه‌ی علمی پژوهشی پژوهش‌های نهج البلاغه، سال شانزدهم، ۲ (۵۳)، ۱۳۲-۱۱۳.

- یزدخواستی، گیسو، قاسمی، وحید و وحیدا، فریدون (۱۳۹۰)، «رابطه‌ی تماس‌های بین فرهنگی و هوش فرهنگی: تحلیل نظری و تجربی»، فصلنامه‌ی تحقیقات فرهنگی، سال چهارم، ۲ (۱۴)، ۱۶۲-۱۳۳.

Ахманова О.С.. Словарь лингвистических терминов, Издание 4-е, стереотипное. – Москва : КомКнига, 2007. – 576 с .

Баева Л.В.. Толерантность: идея, образыЮ персонали: монография, Астрахань: издательский дом Астраханский университет, 2009.-217 с.

Захаренко Е.Н., Л.Н. Комарова, И.В. Нечаева. Новый словарь иностранных слов: свыше 25 000 слов и словосочетаний [Текст], 3-е изд., испр. и доп. – М.: ООО Издательский центр «Азбуковник», 2008. – 1040 с .

Золотухин В.М. Терпимость и толерантность: сходство и различие. Вестник Кузбасского государственного технического университета, философия. религия. религиоведение. С.: 94-100.

Лавров В.П., Карпенко О.А., Умолчание как форма дачи заведомо ложных показаний. Труды Академии управления МВД России. 2019. С.: 63-69.

Малькова В.К.. Стереотипы русских, россиян и России в современной российской прессе // журнал «Этнопанорама», 2001. № 3, с.: 30-46.

Михайлова О.А.. Лингвокультурологические аспекты толерантности (учебное пособие). Министерство образования и науки Российской Федерации, Уралский федеральный университет.- Екатеринбург: изд-во: Уралского университета. 2015.-124 с.

Муллағалиева Л.К.. Язык толерантности: монография.-Уфа: изд-во БГПУ, 2012.-10 п.л.

Мухаметов Д.Б.. Молчание как компонент русской культуры. Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского, 2012, № 5 (3), с. 77-82.

Разинов Ю.А.. Ложь умолчания и способность речевого контроля. Вестник СамГУ. 2013, № 8/1 (109). С. 140-144

Розенталь Д.Э. Теленкова М.А. Словарь трудностей русского

языка, Изд. 3-е – М.: Айрис-Пресс, 2003.

Смолянинова О.Г. Теория и практика развития толерантности средствами поликультурной образовательной платформы Сибирского федерального университета: коллективная монография, Сибирский федеральный университет, 2016. – 100 с.

Формановская Н.И. Речевой этикет в русском общении. Теория и практика.-М.: ВК, 2009.-334 с.

Формановская, Н.И. Речевое взаимодействие: коммуникация и прагматика. -М.: Издательство «ИКАР», 2007

Юифова П.Т., Молчание как средство невербальной коммуникации. Мир науки, культуры, образования. № 1(74). 2019. С.: 472-475.

